

A kötet végén német nyelvű összefoglaló és névmutató található, ami megkönnyíti az olvasó tájékozódását.

Összességében megállapítható, hogy a modern forráskiadás szabályait alkalmazva gondosan előkészített forráskiadványt jelentett meg Slavko Gavrilović. Bár a szerző, nem titkoltan, a szerb történeti felfogás és a boszniai horvát területekre bejelentett jogigény alátámasztására készítette el munkáját, ám a forrásokat nem ragadta ki saját korukból, kontextusaikat megtartotta, így használható ok-

mánytárat állíthatott össze. A báni határőrvidek XVIII. századi történetére vonatkozó forrásokat tartalmazó kötet ismételtlen bebizonyította, hogy ki kell lépni a nemzeti történetírás korlátai közül, ismerni kell a szomszédos népek kutatási eredményeit, mert csak a legkülönbözőbb levéltári állagok szisztematikus feltárásával és publikálásával lehet megismerni a déli határvidék újkori történetének ma még ismeretlen területeit.

Babkovity Attila – Varga Szabolcs

II. RÁKÓCZI FERENC EZERTIZENKÉT NAPJA

Beniczky Gáspár fejedelmi titkár diáriuma 1707–1710

Rákóczi Források

Sajtó alá rendezte, az előszót és a jegyzeteket írta Bánkúti Imre
Sorozatszerkesztő: Mészáros Kálmán

(Nap Kiadó, Budapest, 2005. 288 o., tizenhat térkép, + egy II. Rákóczi Ferenc 1707. június – 1710. február közötti szálláshelyeit tartalmazó áttekintő térkép a hátsó előzőken)

Bizonyára sokat lehetne azon vitázni, hogy van-e értelme újra kiadni a korábban már napvilágot látott forrásokat, ahelyett, hogy inkább ismeretlen, s gyakran még a kutatók számára is nehezen hozzáférhető kéziratokat részesítenénk előnyben. A Nap Kiadó gondozásában újtára indított sorozat, a „Rákóczi Források” első darabja azt sugallja, hogy van. Ezt nem csupán az előszó, az igényes kidolgozású térképek nagy száma, az idegen és régi szavak jegyzéke, valamint a személy- és földrajzinév-mutató alapján jelenthetjük ki.

A Rákóczi-szabadságharc történetének talán legfontosabb forrásegyüttesét az egykorú naplók, memoárok, ill. későbbi visszaemlékezések képezik. Ezek jelentős részét még a XIX. század folyamán kiadták, többségük éppen ezért nehezen hozzáférhető könyvritkaságnak számít, s mindössze néhány olyan darabot ismerünk, amelyek viszonylag későn kerültek elő, és csak az elmúlt évtizedekben válhattak hozzáférhetővé az olvasók számára (pl. Wesselényi István 1704–1705. és 1707–1708. évi naplói). A korábbi kiadások anyagai csak elvéve jelentek meg újra teljes terjedelmükben, bár a hosszabb írások fontosabb részletei rendelkezésünkre állnak a Kőpeczi

Béla és R. Várkonyi Ágnes gondozásában napvilágot látott, és sokunk által sűrűn forgatott Rákóczi Tükör első és második kiadásában (1973, 2004) is. Az esetek többségében azonban a kutatónak vissza kell nyúlnia az eredeti kiadáshoz, és itt el is érkeztünk jelen recenziónk témájához.

A Felső-Magyarországon birtokos beniczei és micsinyei Beniczky nemzetségből származó Beniczky Gáspár életének legfontosabb szakasza volt az az öt év, amikor 1707 májusától 1712 novemberéig II. Rákóczi Ferenc magántitkáraként tevékenykedett. Ezalatt szinte állandóan a fejedelem környezetében tartózkodott, és 1012 napon keresztül, 1707. május 24-től 1710. február 28-ig feljegyezte a napi eseményeket. A napló latin nyelvű bevezetőjében maga Beniczky fogalmazza meg: nem tartozott feladatai közé, hogy a fejedelem „szigorúan bizalmas dolgainak titkait, rejtélyeit kutassa”, és éppen ezért tudatosan kerüli ura tevékenységének tartalmi, politikai részét. Ennek ellenére mindig említést tesz arról, ha a fejedelem titkos tárgyalásokkal, vagy épp magányosan visszavonulva, írással töltötte idejét. A napló éppen ezért, Beniczky aprólékosságának köszönhetően, rendkívül értékes forrás-

sunk Rákóczi életének 1707–1710 közötti szakaszáról. Emellett a fejedelmi udvar életéről és szervezetről is Beniczky beszámolója tartalmazza a legtöbb adatot.

A napló újraközlését, a bevezető tanulmánnyal és a jegyzetapparátussal együtt, a Rákóczi-szabadságharc történetének egyik kitűnő szakembere, Bánkúti Imre vállalta fel. A Beniczky Gáspár életét és családi viszonyait is részletező bevezetőjében kifejti, hogy az új kiadás során a szöveghű, de nem betűhív módszert alkalmazta, általában megtartotta az eredeti szóalakokat (leginkább a földrajzi és személynévek esetében), a nagybetűk és részben az ékezetek alkalmazását, a központozást, a szavak egybe- és különírását viszont a mai helyesíráshoz igazította. Ez természetesen nem érinti Beniczky meglehetősen darabos nyelvezetét és „gyakran az érthetlenségig bonyolult” mondatszerkesztését, ami azért is fontos, mivel a naplóírónak a tárgyias és tárgyatlan igék használatában ejtett gyakori tévedései alapján Thaly Kálmán arra következtetett, hogy valószínűleg szlovák anyanyelvű lehetett. Megjegyezzük, hogy a sajtóságos nyelvi hibák nem feltétlenül Beniczky szlovák származásának/anyanyelvének bizonyítékai, hanem inkább a felvidéki, kétnyelvű (szlovák–magyar) környezet következményei. Beniczky édesanyja egyébként a magyar nemesi családból való Dúló Krisztina volt.

Az új kiadáshoz Bánkúti Imre az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában őrzött eredeti kéziratot vette alapul. Ennek ellenére a szövegkritikai jegyzetekben gyakran hivatkozik Thaly Kálmán közlésére, sőt, Teleki Mihály csak részben publikált, de Thaly által készítettett másolatban ugyancsak rendelkezésünkre álló naplója alapján néhány esetben még pontosította is Beniczky adatait. A kötetben egyébként számos lábjegyzet található, melyek a latin nyelvű idézetek fordítása és a bibliai idézetek magyarázata mellett az egyes elírások helyesbítését, a keresztnév nélkül említett, vagy az olvasó előtt kevésbé ismert személyekre, történelmi eseményekre vonatkozó magyarázatokat is tartalmaznak. Így pl. a hegyaljai felkelés egyik, Beniczky által említett eseménye kapcsán Bánkúti azt a pontosítást teszi, hogy a „felkelőkön a császáriak két ízben, 1697. július 6-án és 11-én is győzelmet arattak a harangodi mezőn”. (131. o., 2. jegyzet.) A fejedelmet kísérő „deliák”-ról, vagyis Rákóczi testőrségének egyik nevezetes alakula-

táról (deliások vagy kapcsos palotások) szintén lényeges helyesbítést olvashatunk Thaly kiadásához képest. (15. o., 1. jegyzet.)

A kötethez emellett összesen tizenhat, többnyire néhány hónapos időszakot felölelő térkép-vázlat, a hátsó előzéken pedig egy részletes áttekintő térkép is tartozik. Külön érdeme az új kiadásnak az idegen és régi szavak jegyzéke, ami persze sohasem lehet elég teljes, így pl. hiányzik a naplóban két ízben (134. és 148. o.) is említett, a Rákóczi udvari karabélyos ezredéhez csatolt albán testőrszázadra utaló *arnót kompánia* magyarázata.

A sajtó alá rendező történész alaposágát mutatja a személynévmutató is, mivel a kötetben szereplő személyek esetében – ha lehetőség volt rá – minden esetben megadja azok főbb életrajzi adatait, ill. a Beniczkynél való előfordulás idején viselt rangját, beosztását. A földrajzinév-mutató is hasonlóan pontos: a Beniczky által használt (olykor sajtós írású) névalak mellett közli a mai írásmódot, a történelmi és a mai közigazgatási beosztást (vármegye, ill. megye), határon túli településnél pedig az adott országot és a ma hivatalos elnevezést is megadja.

A Diarium-ból korábban is jelentek meg részletek és szemelvények – itt elsősorban a már említett Rákóczi Tükör 2. kötetét emeljük ki –, adatait pedig több ízben is hasznosították. Esze Tamás pl. a szabadságharc korára vonatkozó zenetörténeti adatokat gyűjtötte ki belőle, a Rákóczi tartózkodási és táborhelyeiről készült, ma is jól használható összeállításának vonatkozó időszakát pedig szinte teljesen Beniczky alapján írta meg (1955). A Rákóczi-szabadságharc 1707. május 24-től 1710. február 28-ig terjedő időszakával foglalkozó munkák között szinte egy sincsen, ami ne idézné Beniczky valamelyik adatát.

Visszatérve a recenzió elején felvetett kérdésünkhöz, Bánkúti Imre kiadását átlapozva azon véleményünknek szeretnénk hangot adni, hogy igenis szükség van (szükség lenne) a nehezen hozzáférhető, vagy csak részleteikben kiadott naplók, emlékiratok – pl. Szaniszló Zsigmond (1682–1711) és Teleki Mihály (1703–1712) naplói – újraközlésére, amit viszont kizárólag a Nap Kiadó gondozásában megjelent kötethez hasonlóan, mellékletekkel, és megfelelő jegyzetapparátussal ellátva tartunk elfogadhatónak.

A II. Rákóczi Ferenc ezertizenkét napja című kötetrel ugyanakkor a kiadó egy önálló